

XVIII

Alussa oli Alma ja hän kesti loppuun saakka

Täällä Pohjantähden alla trilogia alkaa noin vuodesta 1884, jolloin Jussi iski kuokkansa suohon. Pappilan vuosimies oli Almansa kanssa naimisissa. Heistä alkoi kolmen sukupolven tarina kolmiosaisessa Täällä Pohjantähden alla romaanissa. Ensimmäinen osa kattaa suunnilleen vuodet 1884–1909, toinen vuodet 1909–1921 ja kolmas vuodet 1921–1951.

Alma leipoi oman torpan rukiista ensimmäisen leivän, iloitsi pitkistä hirsistä kohonneesta pääarakennuksesta. Siirtyi Jussin ja poikien kanssa vaarinpirttiin, kun luovuttivat torpan Akselille ja Elinalle. Kulki rinnalla vahvassa keskipäivän tunnussa, ihmetteli erinomaisen suoraa lipputankoa, ymmärsi lapsenlapsiaan, eli leskenä kolmisenkymmentä vuotta, "ei käske Jumala pois". Näki vielä traktorin Koskelan pelloilla.

Alma kesti yli yhdeksänkymmentävuotiaaksi, kun kolmesta pojasta kaksi meni kapinassa, kun kolme pojanpoikaa kaatui talvi- ja jatkosodissa, kun mies kuoli ja vanhin poika Akseli menehtyi ojaan. "Kaikki ne on menneet jaloiltansa." Naiset kestivät miehiä kauemmin.

Suomi 1880

Tuolloin Suomi oli hyvin erilainen kuin tänään. Suomalaisia oli vuonna 1880 yhteensä 863 300. Seuraavana vuonna ylitettiin ensimmäisen kerran miljoonan asukkaan raja. Vuoden 1886 tiedon mukaan odotettu elinikä oli miehillä 41,3 ja naisilla 44,1 vuotta. Akseli Koskela syntyi Täällä Pohjantähden alla kirjassa vuonna 1887. Akseli kuoli 60-vuotiaana

v. 1947, joten hän ylitti elinajanodotteensa vajaalla parilla kymmenellä vuodella. Veljet Aleksis ja August eli Aku syntyivät 1891 ja 1894. Heidät teloitettiin kuuden muun kanssa huhtikuussa 1918.

Urkala oli 7663 asukkaallaan Hämeen läänin kuudenneksi suurin kunta Tampereen (13 645), Tammelan (sisälsi Forssan 10 280), Ruoveden, Asikkalan ja Hollolan jälkeen.

Jussi halusi saada enemmän kokoon. Hänellä oli tarkasti varjeltu suunnitelma ja salaa ostettu hevoskärryn akseli. Torpasta oli ensin suullinen kontrahti vanhan rovasti Vallenin kanssa. Tämä kuoli v. 1894 ja tilalle tuli Helsingistä Lauri Salpakari. Kirjalliseen sopimukseen lisättiin kohtalokas lause "Ellei virkatalon etu toisin vaadi". Jussi ja Alma tekivät taksvärkkinsä kuten silloin oli tapana.

Pitäjän ainoa rahalaitos oli v. 1864 perustettu Urjalan Säästöpankki. Säästöpankissa olivat myös nuukuudestaan tunnetun Koskelan Jussin rahat. Hän pohti torpan lunastamista omakseen. "Jos pienen mettäpalan sais lisää, niin sen täytys sittenkin alle kymmenen tuhannen lähtee. Kun minä vielä parituhatta saan kokoon, niin lopun uskaltaa vaikka lainata."

Pohjantähdessä mainitaan kirkonkylässä olleen Järvelinin kauppa. Sillä nimellä ei oikeasti kauppiasta ollut, mutta kylläkin mm. Peltonen ja Hietala ja myöhemmin Koivisto. Töyry toimi Pentinkulman kauppiana. Kauppa perustettiin v. 1906 tapahtuneen Laurilan häädön jälkeen. Honkolaan kartano oli perustanut kaupan jo v. 1899. Honkolaan kuten muualle Urjalan kylään tuli myös osuuskauppoja. Pohjantähdessä mainitaan vain

Näkymä kirkkoon vuosikymmeniä sitten, jolloin nykyisellä hautausmaalla oli vielä peltoa ja rakennuksia. Kuva Henna Kaivosen albumista.

Kalle Silanderin suunnitelleen osuuskauppaa.

Pentinkulmalla aloitti koulu 1895. Honkolan koulu oli aloittanut v. 1892. Pentinkulmalle kuten myös Honkolaan rakennettiin palokunnantalo kartanon maalle, kun Halme oli tyrmännyt Ellen Salpakarin esittämän nuorisoseuran. Työväentalo kohosi v. 1908 Kylä-Pentin vuokraamalle maalle. Honkolan työväenyhdistys Voiman talo oli kartanolta vuokratulla maalla. Tontti oli vuokrattu 16 vuodeksi. Hämeen lääninhallituksen päätöksellä yhdistys veloitettiin siirtämään talo tontilta v.1925.

Jussi sai raivausmitalin, mutta ei suostunut lähtemään sitä vastaanottamaan läänin maanviljelysseuran näyttelyyn. Tämä näyttely oli joskus myös Urjalassa. Pappilan kahvitilaisuudessa hän oli arjestaan reväistynä avuttoman ja neuvottoman tuntuinen. Naapurit toivat lehtiä Koskelaan, joissa mitalista oli maininta. Koskelaan ei lehtiä tilattu.

Vuonna 1904 pappilan menojen katteeksi tarvittiin lisämaata Koskelasta, kolmasosa torpan peltoalasta. Tutkijat eivät ole professori Seikko Eskolan mukaan löytäneet yhtään vastaavaa tapahtuneen seurakuntien virkatalojen ja heidän torppareidensa välillä. Linna on taitava rinnastaja. Autonomian murtaja Bobrikov ammutaan ja Koskelasta viedään myöhemmin "isänmaaksi" kutsuttu pelto.

Kirkonkylän puhelinosuuskunta veti puhelinlinjat v. 1907 Pentinkulmalle. Samoissa tolpissa kulkivat pappilan, kartanon ja Halmeen langat. Halme laittoi pitäjänlehteen ilmoituksen. Yhteyden sai nimenhuudolla tai "Pentinkulma, kaksi soittoa". Urjalassa pitäjänlehti Urjalan Sanomat aloitti vuonna 1917.

Akseli menee naimisiin Elina Kivivuoren kanssa v. 1909 ja hänestä tulee isänsä jälkeen torppari. Vilho syntyy v. 1913, Eero 1915, Voitto 1918, Kaarina 1923 ja Juhani 1927.

Akselista tulee työväenyhdistyksen johtokunnan jäsen 1910.

Suomi ja Urjala vuonna 1917

Suomalaisia oli valtion itsenäistyessä vuonna 1917 yhteensä jo 3,1 miljoonaa, joista ruotsinkielisiä n. 11 %. Väestö oli hyvin nuorta keski-ikä ollessa 25 vuotta. Tuolloin syntyneiden miesten odotettiin elävän 43 ja naisten 49 vuotta. Lapsia syntyi 81 046. Lapsikuolleisuus oli aika korkea 10–11 %. Tuolloin syntyneistä pojista kaatui vuosien 1939–1945 sodissa 5375. Heistä yksi oli urjalalaissyntyisen itsenäisyysenaattorin Juhani Arajärven poika. Voitto Koskela oli syntynyt vuotta myöhemmin ja kaatui vuonna 1915 syntyneen Eeron tavoin talvisodassa.

Tuolloin suomalaisista asui maalla 84,2 %. Maaseudun väestö koostui maataan viljelevistä tilallisista, torppareista (55 000), mäkitupalaisista (95 000), muonamiehistä, piioista ja rengeistä. Oli myös käsityöläisiä, kauppiaita ja muita palvelualojen työntekijöitä. Suurin kaupunki oli Helsinki, jossa asui 187 000 ihmistä ja seuraavina olivat Turku, Tampere ja Viipuri. Maataloudesta sai toimeentulonsa kaksi kolmasosaa eli 66,3 %. Teollisuus antoi toimeentulon 12,3 prosentille. Urjalassa suurin teollisuuslaitos oli vuodesta 1793 toiminut Nuutajärven lasitehdas.

Tärkeimmät vientimaat olivat Englanti, Venäjä, Saksa, Ranska ja Ruotsi. Ensimmäisen maailmansodan aikana viennistä 77 % suuntautui Venäjälle. Maaliskuun vallankumouksen seurauksena kysyntä romahti ja Suomessa monien tehtaiden työntekijät joutuivat työttömiksi. Syntyi myös pulaa elintarvikkeista. Viljaa oli tuotu aiemmin paljon juuri Venäjältä.

Auto oli vielä harvinaisen, sillä niitä oli vain 1000 kappaletta. Polkupyöriä oli 200 000. Maalla liikuttiin hevosilla tai jalan. Kestikievareita, joissa sai ruokaa ja juomaa sekä majoitusta ja tarvittaessa kyydin seuraavaan kestikievariin oli vielä 1137. Maantietä oli 22 000 km ja rautatietä 4137 km.

Suurimmat sanomalehdet olivat Työmies, Hufvudstadsbladet, Helsingin Sanomat ja Uusi Suometar. Urjalassa luettiin Tampe-

reen, Turun ja Hämeenlinnan lehtiä kuten Aamulehti, Hämeen Sanomat, Hämeen Voima ja Turun Sanomat. Lehtiä tuli vielä hyvin harvaan talouteen. Koko maassa sekä luku- että kirjoitustaidon osaavia oli vain niukasti puolet kansalaisista eli 51,8 %. Urjalan Sanomat julkaisi näytenumeron v. 1917. Vuoden 1918 alusta lehti on ilmestynyt säännöllisesti kerran viikossa. Sisällissodan aikana se ei porvarilliseksi katsottuna voinut ilmestyä. Vähitellen sen levikki kasvoi. Radiota eikä televisiota ollut. Myös tietokoneet ja kännykät olivat tuntemattomia. Puhelin oli melko harvinaisen.

Pohjantähdessä mainitaan niin Uusi Suometar kuin Työmieskin sekä Kansan Lehti, joka oli tamperelainen sosialidemokraattinen lehti. Urjala kuului Etelä-Hämeen vaalipiiriin

Agusti Nissi oli tunnettu hevosten kasvattaja. Kuva Helena Kaivosen albumista.

ja siksi täällä luettiin enemmän Hämeen Voimaa kuin Kansan lehteä. Linnalle Tampereella asuneena Kansan lehti oli kuitenkin tutumpi. Hänhän oli lukenut tamperelaisten lehtien vuosikertoja ennen Pohjantähden kirjoittamista.

Urjalassa oli asukkaita 10 950 ja se oli edelleen yksi Hämeen läänin suurimmista kunnista asukasluvultaan. Kojjärven kuntaa suunniteltiin, mutta se syntyi vasta 1923, jolloin Kokko, Saviniemi, Suonpää, Raitoo, Kölli ja Matku siirtyivät Urjalasta Kojjärveen. Osa nykyisestä Halkivahasta kuului tuolloin Vesilahteen ja osa oli Punkalaidunta. Urjalasta siirtyi alueita myös muodostettuun Kylmäkosken kuntaan. Ensimmäisen maailmansodan aikana Urjalassa oli paljon vierastyöläisiä ja myös venäläistä sotaväkeä rakentamassa linnoitusketjua. Töiden päätyttyä kunta yritti järjestää hätäaputoita mm Uutisjärven kuivatukseen liittyen.

Väinö Linna syntyi 20.12.1920, joten hän alkaa omakohtaisesti muistaa tapahtumia vasta 1920-luvun puolivälin jälkeiseltä ajalta. Tarkkana kuuntelijana lähipiiriin ja yhteisöön kuuluneiden ihmisten kertomukset jäivät mieleen.

Vuonna 1917 on maatalouslakkoja ja Akseli ja veljensä ovat mukana lakoissa ja syntyneissä kahakoissa. Urjalan lakoista on kerrottu Urjalan torppia koskevassa luvussa ja samalla sivutaan Pohjantähden tapahtumia.

Akseli kannatti järjestyskaartin perustamista. Kivivuoren Janne ja Halme vastustavat. Järjestyskaartista tulee punakaarti. Urjalaan kaarti perustettiin marraskuussa. Sen sijaan suojeluskuntaa ei saatu perustettua, kun yleisessä kokouksessa ollut työväki vastusti.

Suomi v.1939

Juhannuksena 1939 liehui Suomen lippu Koskelassa. Talo oli maalattu vaaleaksi. Radio oli hankittu aiemmin kuten kerralla myös neljä ruotsalaismerkkistä polkupyörää. Vanhimille pojille miestenpyörät ja muille yhteiseksi naisten pyörä. Alman mielestä poikien ”täytyy ruveta muijaa aatteleen. Äitenne vanhenee, ja työtä on niin että siihen hukkuu.”

Suomessa oli ennen sotaa noin 3,6 miljoonaa asukasta. Eniten väkeä oli Viipurin läänissä. Helsinki oli suurin kaupunki ja kakkosijasta kilpailivat Turku, Tampere ja Viipuri. Koulusivistys oli edelleen pääosin kansakoulun varassa, sillä sen jälkeisiä opintoja oli suorittanut vain 157 000 suomalaista. Kirjoitustaito puuttui edelleen noin 355 000 ihmiseltä. Väestöstä 96,4 % kuului evankelis-

terilaiseen kirkkoon.

Vuosikymmen alkupuolella oli kärsitty lamasta, mutta loppupuoli oli nousukautta. Rahanarvo vahvistui, vaikka kultakannasta oli luovuttu. Kesät olivat lämpimiä. Vienti oli metsäteollisuustuotteiden varassa. Sahatavaran tuotanto supistui ja paperiteollisuus kasvoi. Tärkein vientimaa oli Englanti.

Rautatietä oli 5014 km ja maantietä 33 000 km, joista päällystetty 160 km. Lentoliikenne oli vähäistä. Junia vetivät höyryveturit UKko-Pekat ja laivat kulkivat nekin pääasiassa höyryvoimalla. Henkilöautoja oli vain 25 000. Alvar Aallon Paimion parantola ja Viipurin kirjasto valmistuivat. Muutenkin funktionalismi eteni. Esimerkiksi SOK-laisen osuuskaupan toimipaikkoja rakennettiin tällä tyylillä myös maaseudulle. Radioita oli vuosikymmenen lopussa 330 000.

Urjalassa oli asukkaita 7530, joista maatalousväestöä 6048 ja teollisuusväestöä 460 ja muissa ammateissa 1022. Maatalouslaskenta voitiin tehdä vasta v. 1941. Silloin Urjalassa oli 1172 maatilaa. Näistä alle kahden hehtaarin tiloja oli 445 eli todennäköisesti pääosa entisiä mäkitupia. Ennen sotien jälkeistä asutus-toimintaa Urjalassa oli yksitoista yli 100 peltohehtaarin tilaa. Honkolan kartanossa oli peltoa 631 ha. Asutustoimintavaiheen päättyessä v. 1959 oli tiloja 1387. Vuonna 2019 Urjalassa oli 197 maatalous- ja puutarhayritystä.